

Oorkonden en Mededelingen

DE TARIEFLIJST VAN GERECHTELIJKE BEDEVAARTEN VAN GERAARDSBERGEN EN VAN GENT

Het nummer 32bis van de «charters» in het stedelijk archief van Geraardsbergen is een klein perkamenten «privilegie- en keurboek» uit de 15de eeuw ¹.

De stukken die in dit soort vademecum in afschrift zijn samengebracht, zijn niet alle gedateerd. Op grond van de gedateerde stukken heeft archivaris Dr. L. van Werveke in 1935 voorlopig de data 1409-1421 in zijn Inventaris (nr. 1390) opgegeven ². Bij nader onderzoek blijkt dat het kleine handboek niet vóór 1434 kan gekopieerd en samengesteld zijn. De eigenlijke datum ligt mogelijk ca. 1450 of zelfs wat later.

De ff. 30v-36 bevatten een tarieflijst van gerechtelijke bedevaarten. Die lijst brengt eerst een selectie van tien bedevaarten die in nieuwe munt werden omgezet: «ghevaluert alsoet behoert naer de costumen van Gheroudsberghe». Die «valuacie» veronderstelt kennelijk de munthervorming in 1434 doorgevoerd door hertog Filips.

Op die korte lijst, die de meest praktische bedevaarten voor de schepenbank van Geraardsbergen bevat, volgt de lange tarieflijst van Gent. In totaal 165 bedevaarten, die alle in oude munt worden opgegeven, met de inleidende nota: «dat het bedrag van ieder bedevaart uit die oude lijst met drie dient vermenigvuldigd te worden».

Een Gentse lijst (die we *Lijst A* zullen noemen) werd in 1835 uitgegeven door Cannaert naar een ongedateerde versie uit de Witten-bouc van het Gentse stadsarchief ³. De

---

1. Afmeting van de katernen: 20 x 12 cm. Telt 88 folio's (moderne foliëring). Titel f. 1: Privilegen van Gheroudsberghe». Bewaard op Rijksarchief Ronse, fonds Geraardsbergen.

2. L. van Werveke, *Inventaris van het archief der stad Geraardsbergen onder het oud regime*. Tongeren 1935. - Ik dank Dr. J. Mertens, archivaris te Brugge, die zo vriendelijk was mijn aandacht te trekken op de inhoud van dit belangrijk handschrift.

3. J.B. Cannaert, *Bijdragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaenderen*, Gent, 1835, p. 351-358. - Deze versie werd overgenomen door E. van Cauwenbergh, *Les pèlerinages expiatoires et judi-*

lijst van Cannaert telt 176 bedevaarten, d.i. 11 meer dan onze Gentse lijst uit Geraardsbergen, die we als *Lijst B* zullen aanduiden ⁴.

Een vergelijking van die twee lijsten wijst erop dat een kritische studie van de verschillende versies van de Gentse tarieflijst een dankbare «Vorarbeit» zou zijn. Naar onze kennis heeft geen ander provincie der Nederlanden zoveel vergelijkingsmateriaal te bieden als daar ligt in de uitvoerige lijsten uit onze oude graafschap. Gent, Aalst, Dendermonde en, last not least, Oudenaarde met zijn kortere maar zeer vroege lijst uit 1338, staan vooraan in die eigenaardige vorm van gerechtelijke literatuur, die ook velerlei illustratieve gegevens bevat voor de kultuurgeschiedenis.

De elf additionele bedevaarten in Lijst A zijn:

1. Een zestal «verre» bedevaarten:
  - «Te Sinte Benedictus te Linden loe» (Saint-Benoît sur Loire), gesteld op 4 lb. 10 s. par.
  - Tonser Vrouwe te Sarclat Cameraen 15 s.
  - Tonser Vrouwe te Godsbuer (?), 4 lb.
  - Te sente Martins te Menche (Mainz), 3 lb. 10 s.
  - Ten helegghen bloede te Wilsnaken, 6 lb.
  - Te sente Pieters te Warendin in Ongerien (Warasdin in Kroatië-Slovenië), gesteld op 15 lb. par.
2. Vijf nabijgelegen bedevaarten, waarvan een in Brabant en vier in Vlaanderen, die als «nieuwkomers» uit de jaren 1450 (en later ?) moeten beschouwd worden:
  - het heilig Kruis van Asse, 7 s. par.
  - O.L.Vrouw te Ruiselede, 5 s.
  - O.L.Vrouw te Gottem, 4 s.
  - Sint-Laureins te Zelzate, 3 s.
  - Sint-Daniël te Beervelde (onder Destelbergen), 2 s.

Onder de zes «verre» bedevaarten brengt vooral de bedevaart naar het Heilig Bloed te Wilsnack een belangrijk element voor de datering van de lijsten.

Het Sakramentswonder van Wilsnack dateert uit 1384. Het Brandenburgs dorp wordt, in onze Nederlandse gewes-

---

ciaires dans le droit communal de la Belgique au moyen âge, Leuven, 1922, p. 223-227.

4. Een derde versie van de Gentse lijst is voorhanden in de Bibliothèque Nationale te Parijs, Nederlands fonds, Hs. nr. 5. Bij verdere studie van de tarieflijsten zou ook deze versie bij het onderzoek moeten betrokken worden. Enkele fragmenten daaruit worden, met veel verkeerde lezingen en interpretaties, medegedeeld door J. Toussaert, *Le sentiment religieux en Flandre*, Parijs, 1963, p. 732-734.

ten als bedevaart bekend in de jaren 1420-1430, blijkbaar wat vroeger in Holland en in Brabant dan in Vlaanderen ⁵.

De Gentse lijst A moet dan ook, op grond van de vermelding van Wilsnack, als een versie uit 1430 (terminus a quo) beschouwd worden. Andere bijzonderheden wijzen overigens naar het laatste derde van de 15e eeuw.

De lijst B, die Wilsnack nog niet heeft opgenomen, is een redaktie van vóór 1430 (en zelfs van vóór 1420), die nog onaangevuld in het kleine keurboek van Geraardsbergen werd overgeschreven in het jaar van de munthervorming van 1434 of later.

Het slot van het dokument regelt de kalender van de uitspraak en de uitvoering van de bedevaarten.

De verwijzing van Kerstavond verplicht tot afreis op Halfvasten; de verwijzing van Pasen heeft als termijn St.-Jansmis (24 juni); de verwijzing van Halfhoogst heeft als termijn St.-Maartensmis (11 november). De drie dagen van kollektieve afreis van boetepelgrims lagen aldus gespreid in het voorjaar, de zomer en het najaar.

Bij regeling door afkoop gold de termijn van de afreis als vervalldag voor de helft van de afkoopsom. De tweede helft moest dan betaald worden resp. op Sinksen, Bamis (1 oktober) en Lichtmis.

Het slot brengt de regeling tussen partijen inzake geneeskundige zorgen in verband met het misdrijf (onkosten van heelmeester), alsook de verrekening betr. wederzijdse kwetsuren.

De door ons genummerde tarieflijst wordt op sommige nummers toegelicht met bondige aantekeningen vooral van topografische en chronologische aard.

TARIEFLIJST VAN BEDEVAARTEN

De weghe om beternesse te doene ende elken wech ghevalueert in ghelde alsoet behoert naer der costumen van gheroudsberghe.

Te sente jacops in galissien 36 lb. p.

Tsente pieters te roeme 36 lb. p.

Tavignoen 18 lb. p.

Tonser vrouwen te rutsemadoen 21 lb. p.

Te vendome te ons heeren tranen 9 lb. p.

Tsente anthonis buten neveers 12 12 lb. p.

---

5. A. Viaene, *Het Heilig Bloed van Wilsnack - een bedevaart in het oude Vlaamse strafrecht*, in *Biekorf* 1968, 5-17.

- Te sente joes 3 lb. p.
 Te colene 6 lb. p.
 Tonser vrouwen te vrankevoerde 12 lb.
 Tsente anthonis in viennois 10 1/2 lb. p.

GHENDT :

Item volghen hier na de peelgrymagen ghevalueert naer de costume van Ghend in ouder munten, so dat elc pond maect 3 lb. par. ende elc van desen schellinghen 3 s. par. ende elken d. maect 3 d. parisise.

1. Tselichs kersts bi Ghend 12 d. par.
2. Tonser vrouwen te Vasveert 6 lb.
3. Tsente jacops in Galissien 12 lb.
4. Ten hoeghen Roeme 12 lb.
5. Te Rutsemadoen 5 lb.
6. Tsente juliens ten Briden 4 lb.
7. Te Vendome 3 lb.
8. Tsente moers bi Paris 40 s.
9. Tsente martins te Tours 3 1/2 lb.
10. Tsente katelinen te Rouaen 40 s.
11. Tsente joes 20 s.
12. Tsente loeys te Noyoen 30 s.
13. Te Sissoen 30 s.

-
1. Het Heilig-Kerst. - De oude parochiekerk (S. Salvator) van de St.-Baafsstede, in 1540 samen met de St.-Baafsabdij afgebroken. (Overgebracht naar de Noodgods-kapel in de Muide, waar de nieuwe parochiekerk werd gebouwd.)
  2. Vasveert. - Mnl. ook Valveert, Vauvert. Notre-Dame de Vauvert, bij Nimes (Gard); in 1270 bezocht door de H. Lodewijk en koning Jakob van Aragon; in Vlaanderen bekend in 1326. Vernield in 1562.
  3. Compostella. Was gelijkgesteld met een Romevaart. Einde 12de eeuw in Vlaanderen in gebruik. Als strafbedevaart bekend: Ieper 1274, Dowaii 1278, Gent 1306, Oudenaarde 1338, Brugge 1354.
  4. Ten hoghen Rome. - Over die benaming en de strafbedevaart naar Rome, zie *Biekerf* 1967, 5-14.
  5. Rutsemadoen. - O.-L.-Vrouw van Rocamadour. Over de populariteit van die bedevaart zie *Biekerf* 1966, 193-199.
  6. Saint-Julien en Brioude (Auvergne).
  7. Vendôme. - De beroemde bedevaart naar «Ons Heeren Trane» (La Sainte-Larme); zie *Biekerf* 1965, 184-188.
  8. St.-Maur-les-Fossés, bij Parijs.
  11. St.-Joos up de zee. - St.-Josse-sur-Mer, bij Montreuil (Pas-de-Calais). Uit Vlaanderen veel bezocht (Brugge 1373; Kortrijk 1420; Gent 1436).
  12. Sint-Elooi (Eligius) te Noyon.
  13. O.-L.-Vrouw van Soissons.

14. Te Doerneke 10 s.
15. Te traillen te Risele 10 s.
16. Tsente niclaeus te Warangeville 3 1/2 lb.
17. Tonser vrouwen t'Aken 20 s.
18. Ten drie coninghen te Coelne 40 s.
19. Te Trieren 3 lb.
20. Tonser vrouwen te Puus 5 lb.
21. Te Verdelay ter magdaleinen 4 lb.
22. Tonser vrouwen ten Bonen 20 s.
23. Tsente eutropen in Poytau 4 1/2 lb.
24. Tonser vrouwen te Tsaerters 50 lb.
25. Tsente arnouts 50 s.
26. Tsente wouters te Pontoise 40 s.
27. Te Constantinoble tsente sophien 6 lb. gro.
28. Tsente salvators in d'Esturie 9 lb.
29. Tonser vrouwen te Roncevael 7 lb.
30. t'Avignoen 6 lb.
31. Ter keerssen t'Atrecht 20 s.
32. Tsente auberts t'Egmont in hollant 40 s.
33. Te Bordeaux tsente michiels daer de roede es daer god de helle mede brac 6 lb.

-
14. O.-L.-Vrouw («Notre-Dame Flamande») te Doornik.
  15. O.-L.-Vrouw van de Tralie (la Treille).
  16. De grote St.-Niklaasbedevaart (St. Nicolas-de-Port) bij Nancy in Lorreinen; ook ca. 1500 genoemd «Sinter Claes ter poorten».
  18. In de Dom te Keulen.
  19. St.-Matthias (Mathijs) in de kathedraal te Trier.
  20. Het grote bedevaartsoord Le Puy-en-Velay (Le Puy Notre-Dame) was zeer bekend in Vlaanderen, onder de benaming «Onse Vrouwe ten Putte» (al. Puts, Puuts).
  21. H. Maria Magdalena te Vézelay.
  22. Boulogne. Bedevaartsoord van de Franse koningen (Filips Augustus 1213), van de graven van Vlaanderen (Lodewijk van Male) en van de hertogen Filips de Goede en Karel de Stoute. Zeer vroeg bekend als strafbedevaart (Rijsel 1242; Ieper 1274).
  23. St.-Eutropius te Saintes.
  24. Chartres. Bekend als strafbed. (Veurne 1324. Ieper 1372).
  25. St.-Arnou; in een Gents vonnis van 1367: «te sente Arnoude boven Parijs».
  26. Saint-Gauthier in de St.-Maartensabdij te Pontoise.
  28. Oviedo in Asturië, op de weg naar Compostella.
  29. Roncevaux in de Pyreneeën, op de weg naar Compostella.
  30. Over de route naar Avignon, zie *Biekorf* 1967, 10-13.
  31. De bekende wonderkaars in de Pyramidekapel van de «Confrérie des Ardents» te Atrecht.
  32. Adalbert, reisgenoot van Willibrord, begraven te Egmond.
  33. De «roede Gods» in de St.-Michielskerk te Bordeaux; zie daarover *Biekorf* 1963, 149-150.

34. Tonser vrouwen te Mussy by Chastillon 3 1/2 lb.
35. Te Mussy levesque 3 1/2 lb.
36. t'Amiens tsente jans 30 s.
37. tsente michiels int water t'Atrecht 20 s.
38. Tonser vrouwen te Kaerlepont by Noyoen 30 s.
39. Tsente Lodewijcs te Marsaillen 6 lb.
40. Tsente claus ten oosten baren in poeillen 18 lb.
41. Te sente michiels te Montgargaen tussen senter claus ende Napels 15 lb.
42. Tsente bartelmeeus te Bonnevent 15 lb.
43. Tsente andries in Salerne 15 lb.
44. Tonser vrouwen ter Pedegronte by Napels 14 lb.
45. Tsente marcs te Venegen 8 lb.
46. Tsente cyere te Nevers 4 lb.
47. Tonser vrouwen te Montenoeyen up 7.milen Nevers 4 lb.
48. Tsente lazarus t'Avalon in tbeghinsel van bourgoingnen up drie milen Verdelay 4 lb.
49. Tonser vrouwen te Saretot up drie milen Nevers 4 lb.
50. Tsente pieters beneden Verdelay 4 lb.
51. Tsente gillis in Provensen 6 lb.

-
- 34.-35. Mussy-sur-Seine, ook Mussy-l'Evêque bij Chatillon.
  38. Carlepont, 8 km ten Z. van Noyon, oud kruispunt.
  39. Lodewijk (1274-1297), kleinneef van koning Lodewijk IX, begraven bij de Minderbroeders te Marseille. De verering van deze jonge heilige verdrong enigermate de oudere pelgrimage naar «sente Victors te Marsalgen», alias «te Provende».
  40. St.-Niklaas te Bari (Apulië). Over de bedevaart naar «sente Claus ten Oestenbaren», zie *Biekerf* 1964, 321-325.
  41. Monte S. Angelo op de Adria (prov. Foggia). Beroemd heiligdom (in monte Gargano) van de aartsengel Michaël (legende van zijn rode mantel). Beneden de berg ligt de kruisvaardershaven Manfredonia.
  42. Benevento, gelegen op de pelgrimsweg Napels-Bari. Bartholomeus' relieken berusten in de kathedraal van Benevento. Die kerk heeft een eigen Heilig Jaar met eigen «porta sancta».
  43. Salerno; verwarring van Andreas met Mattheus, patroon van de kathedraal van Salerno?
  44. Santa Maria di Piedigrotta (Posilippo).
  45. Venegen: Venetië.
  46. Het heilig kind Cyrus vereerd te Nevers. Ook: «tsinte Cire, te sinte Chire».
  47. Montenoison (Vonnis Gent 1367: te Montenoison).
  48. Lazarus (van Bethanië) in de hoofdkerk van Avallon (Bourgogne). Verdelay = Vézelay.
  49. O.-L.-Vrouw van La Charité (Nièvre), op de Loire, ten N. van Nevers.
  50. Saint-Père (Pierre)-sous-Vézelay: een O.-L.-Vrouwkerk met bedevaart.
  51. Saint-Gilles (Gard). Vereerd door graaf Filips van de Elzas;

52. Tsente anthonis buten Nevers 4 lb.
53. Tsente jans te Roden int hospitaal 3 1/2 lb. gro.
54. Tsente priveets te Dizize 4 1/2 lb.
55. Tonser vrouwen ter proyen up 3.milen douzy in nevers 3 1/2 lb.
56. Tonser vrouwen te Confort in Neveers 4 lb.
57. Te sente clements int gheberchte up 9.milen Lyoens sur le rosne 4 1/2 lb.
58. Tsente jans kinne t'Aminos 17.milen boven Paris 50 s.
59. Tsente juliens te Mans 42.milen boven Parijs 3 1/2 lb.
60. Tsente martins te Claudres op de loere 3 lb.
61. Tsente maurissis te Angiers 4 1/2 lb.
62. Tsente nicasis te Riemen 40 s.
63. Tsente benignes te Digoen in bourgoengen 4 1/2 lb.
64. Tsente bërnaerts hoefde te Clerveaux 3 1/2 lb.
65. Tsente jans te Romans ten tsaertreusen int lant van savoyen 4 1/2 lb.
66. Tsente basseville ten tsaertreusen by Clemmeciis 4 lb.
67. Tonser vrouwen ende sente katelinen te Lincole 5 lb.
68. Te sente carins up 6.milen naer Gulke als naer als Coelne 50 s.
69. Tsente joes te Walpenberghe up twee milen Coelne 42 s.

---

zeer bezocht vanuit Vlaanderen (Ieper 1274; Gent 1306; Kortrijk 1319).

52. Antonius-abt; verering in verband met het kind Cyrus te Nevers (nr. 46).
53. Het Hospitaal van de Johannieters op Rhodos. Var. Dendermonde: «int spetael der Templiers».
54. Privatus te Decize bij Nevers.
55. Notre-Dame des Prouilles bij Nevers.
57. Saint-Clément-les-Places, bij Lyon.
59. Le Mans (Julianus, bisschop).
60. Saint-Martin te Cure (Loire).
61. Mauritius (van het Thebaans legioen) te Angers.
62. Nicasius van Reims (bisschop, stichter van de kathedraal).
63. Benignus te Dijon.
64. De abdij Clairvaux.
65. De kartuize van Romans.
66. De kartuize van Clamecy bij Nevers.
67. Kathedraal van Lincoln, Engeland.
68. Sint-Quirinus te Neuss (Rijnland). Gulke: Jülich. Over de bekendheid van Quirinus (Corijn), zie *Biekorf* 1951, 195-201.
69. Sint-Joos (Judocus) te Walberberg, dekenaat Hersel, distrikt Bonn. De oudste plaats van Joos-verering in Duitsland. De plaats, oorspr. Berg, werd «Walberberg» (mons sanctae Walpurgis) in 1075, toen de nieuwe verering van de hl. Walburgis werd ingevoerd. Joos was feitelijk vanaf 1100 alleen nog tweede patroon in die bedevaartkerk. (J. Trier, *Der Heilige Jodocus* 160. Breslau 1924).

70. Tsente ayeulz te Provins in champaignien 50 s.
71. Tonser vrouwen ten jeuden 2.milen boven conincsberghe 12 lb.
72. Te Eysterbach up 6.milen boven Coelne 55 s.
73. Tsente laureins te Venegen 14 lb.
74. Te Chyppres te famagous 4 lb. gro.
75. Te Mussy 4 lb.
76. Tsenter claeus in arrestaen 18 lb.
77. Tsente thomaes van Erfvoerde 6 lb.
78. Tsente jans te Beverlay 5 lb.
79. Tonser vrouwen te Lincole 6 lb.
80. Tsenter claeus te remude 5 lb.
81. Tsente gillis te Douvere 40 s.
82. Tsente pieters te Pieterborch 4 lb.
83. Tsente Emondsberghe 4 lb.
84. Tsente pieters te Jorc 5 lb.
85. Tonser vrouwen te Walsinghen 4 lb.
86. Tsente martins te Luke 7 lb.
87. Tonser vrouwen te Pize 7 lb.
88. Tsente ambrosis te Melanen 5 lb.
89. Tsente mesine 40 s.
90. Tsente francoys t'Assise 7 lb.
91. Tsente andries in Scollant 10 lb.
92. Tsente leus buten Orliens 3 lb.

-
70. Saint Ayou (Aigulphus) te Provins, de stad van de grote jaar-
markt in de Champagne.
  71. Koningsbergen (Kaliningrad) in voorm. Oost-Pruisen.
  72. De abdij Heisterbach o. cist. in het Zevengebergte.
  74. De havenstad Famagusta op Cyprus.
  77. Hereford (East Anglia), waar koning Ethelbert als heilige
vereerd werd.
  78. Beverley (East Riding of Yorkshire). Jan van Beverley was er
vereerd vanaf 1037.
  80. St.-Niklaas te Yarmouth in Norfolk; zie *Biekerf* 1965, 208.
  81. Dover (Kent).
  82. Peterborough (Northamptonshire).
  83. Bury St. Edmunds (Suffolk).
  84. De kathedraal van York.
  85. Walsingham (Norfolk), het Engelse Loreto (met «huis van
Nazareth»).
  86. De Domkerk te Lucca (Toskane), toegewijd aan St.-Martinus
(van Tours).
  87. Kathedraal van Pisa (Toskane).
  88. Kathedraal van Milaan.
  91. Saint-Andrews in Schotland. In Vlaamse vonnissen genoemd:
Kortrijk 1319; Gent 1362; Ieper 1365.
  92. Saint-Loup (Lupus) bij Orléans.

93. Tsente thomaes te Cantelbergh 40 s.
94. Tonser vrouwen te Salesbry 5 lb.
95. Tsente pauwels te Lonnen 3 lb.
96. Tonser vrouwen te Aucoirre 3 1/2 lb.
97. Tsente werners te Bacernac 3 lb.
98. Tonser vrouwen te Lubeke 6 lb.
99. Tonser vrouwen te Vrankevoerde 4 lb.
100. Tonser vrouwen te Clery boven Orliens 3 lb.
101. Tsente gervaes te Maestrecht 18 s.
102. Tonser vrouwen te Cluselin bi Lubeke 6 lb.
103. Tsente aelbrechts buten Zanbeke (sic) 9 lb.
104. Ten heleghe cruce in Stroemberghe 7 lb.
105. Tonser vrouwen te Straesborch 4 lb.
106. Tsente morissis te Vyanne 3 1/2 lb.
107. Tsente martins r'Orteghare 10 lb.
108. Tsente katelinen te mont Sinay (vacat)
109. Tonser vrouwen te Besanchoen 4 lb.
110. Tonser vrouwen te Hulsterloe 5 s.
111. Te Aigremort boven Avignoen 7 lb.
112. Tsente servins te Thoulouse 10 lb.
113. Ten heleghe cruce r'Orliens 3 lb.
114. Tonser vrouwen te Halle 8 s.
115. Tsente lambrechts te Ludeke 15 s.
116. Tonser vrouwen te Berbieres 24 s.

93-95. Canterbury, Salisbury, Londen.

96. Auxerre (Yonne) in Bourgondië.

97. Bacharach op de Rijn.

98-99. Lübeck. Frankfurt (Main). Over de bedevaart naar O.-L.-Vrouw van Lübeck, zie onze mededeling in *Volkskunde*, 66e jg. 1965, 9-13.

100. Notre-Dame de Cléry (op een heuvel tussen Orléans en Beaugency).

101. Sint-Servaas.

102. Mariabedevaart te Gollenberg (Cholm) bij Köslin in Pommeren; voorm. bisdom Kammin.

103. Adalbert, bisschop van Praag, apostel van Pruisen en Bohemen, vereerd bij Danzig.

104. Stromberg bij Münster in Westfalen.

106. Mauritius te Vienne (Dauphiné).

109. Notre-Dame des Buis, bij Besançon.

110. Hulsterlo op de Kapelleberg in het dorp Nieuw-Namen; nu nog vereerd te Klinge.

111. Aigues-Mortes (Gard), de oude kruisvaardershaven bij Montpellier.

113. De beroemde H. Kruisrelikwie te Orléans.

114-116. Luik. Verviers.

117. Tsente cornelis t'Inden 20 s.
  118. Tsente katelinen t'Aernaue twee milen in gheenside conincs-berghc 14 lb.
  119. Tonser vrouwen te Stamen up eene mile Coelne up den rijn 42 s.
  120. Te sente eerbouts jeghens Coelne up den rijn 50 s.
  121. Te sente maternen te Roederkerken up een half mile coelne up den rijn daer men den eersten wijn drinct 40 s.
  122. Tsente driaecs up drie milen na Coelne int graefscap vanden berghe 50 s.
  123. Tsente esperis te Rue up de zee boven sente joes 5.milen 24 s.
  124. Ten berghe ter noedgods up twee milen Aken 20 .
  125. Tonser vrouwen te Convalencen boven Coelne 10.milen 55 s.
  126. Tonser vrouwen te Basele 14.milen boven Straesborch 5 lb.
  127. Ter Spelunken te sente marien magdaleenen 6 lb.
  128. Tonser vrouwen de Quelgevillc te Fonteneels in Normandien bi Rouaen up 6.milen naer 50 s.
  129. Te sente offeraens t'Abbeville in pontieu 30 s.
  130. Tsente ventselacu in Praghen up ses weken varen ende keeren 7 lb.
  131. Tonser vrouwen te Regensborch up de denauwe 6 lb.
  132. Te sente aelbrechts te Bresselau in pollanen up de riviere vander odere 8 lb.
  133. Tonser vrouwen te Righe 18 dachvaerde boven der oderen 12 lb.
  134. Tsente katelinen te Grevenroden 5.milen boven coelne 45 s.
-
117. Cornelimünster bij Aken.
  118. Arnaw bij Koningsbergen, voorm. Oost-Pruisen. Vonnis te Gent 1362 «te sinte Kathelinen te Harnau».
  119. Stommeln bij Keulen.
  120. Alias Erbouts, Everbouts (?) bij Keulen.
  121. Rodenkirchen, zuidelijke voorstad van Keulen (grote Rijnbrug). St.-Maternus is patroon van de wijnbouwers in Rijnland (Trier).
  123. Het Wonderkruis (uit het H. Land, zoals dat van Lucca en Dives) in de heerlijke oude «Chapelle du Saint-Esprit» te Rue (Somme); in vonnis te Brugge anno 1341: «te S. Desprits ten Rouwen, ten Heleghen Crusce» (*Biekorf* 1963, 134).
  - 125.-126. Koblenz. Basel.
  127. Maria Magdalena «t'spelunken», al. «ten Woestine»: La Magdelaine des Desers, de beroemde bedevaart naar Saint-Maximin in Provence en de Spelonk «Sainte-Baume» van Magdalena.
  128. Bij de abdij van Saint-Wandrille.
  129. Sint-Wulfram in de abdijkerk van Abbeville.
  130. Sint-Wenceslas te Praag.
  133. O.-L.-Vrouw van Riga. Vonnissen: Ieper 1370; Brugge 1391. Zie *Lexikon Marienkunde* I 534 sv.Baltikum.
  134. Gräfrath, sedert 1929 een stadsdeel van Solingen (Rijnland).

135. Ten Domme te Monstre up westvalen twee dachvaerde boven Colene 3 lb.
136. Te sente anastasiën in Constantinoble 6 lb gro.
137. Tsente mommelins tusschen sente Omaerts ende Watine 15 s.
138. Tonser vrouwen te Vabre in de Woestine (vacat)
139. Tsente willems int eertsche bisscopdom van thoulouse ende int bisscopdom van Vabre up drie dachvaerde Rutsemadoen. Daer sijn canoneke reguliere ende men draeght daer houtine schoen al dlant dore 9 lb.
140. Tsente thomaes in Indien, int keyserike van meze, up drie dachvaerde cathay 16 lb. gr.
141. Tonser vrouwen te Sardenay by damas 7 lb. gro.
142. Tsente hubrechts te Bottelsteine, achtiene milen boven Colene, te westvalen weert an 50 s.
143. Tsente stevins up de denauwe, in der weenden lant daer theuca leghet 13 lb.
144. Te sente olfs te Dronten in noerweghen 12 lb. gro
145. Te sente arnouts te Mets in lorreinen 4 1/2 lb.
146. Tonser vrouwen ten roeden leeuwe 8 lb.
147. Ten helegghen sacremente te kenreden 12 s.
148. Tsente michiels ten netelen 15 s.
149. Tsente rekiers in pontieu 24 s.
150. Te sente ewouts in elsatē 5 lb.
151. Tsente cristinen in toscanen 7 1/2 lb.
152. Tonser vrouwen ter veinster sterren 13 lb.
153. Tsente willems in galissien 13 lb.

Het klooster had een vereerde relikwie van Katharina (uit haar graf van de Sinaïberg) waaruit olie vloeide.

135. Domkenk te Münster.
- 138.-139. Mariabedevaart bij de oude bisschopsstad Vabre (Aveyron). In hetzelfde bisdom de beroemde kluis en (nog heden merkwaardige) abdij van Saint-Guilhem-le-Désert. Vonnis te Gent 1374: «t'onser vrouwen te Vabre in de wostine te sente Willems».
142. In het bisdom Keulen vormde Hubertus, samen met Antonius, Quirinus en Cornelius, het grote viertal «maarschalken», d.i. bijzonder machtige beschutspatronen.
143. De Sint-Stefaansdom te Wenen.
144. Sint-Olaf te Drontheim (Trondhjem).
147. Kenreden: Herkenrode.
149. Sint-Rikiers (Saint-Riquier), het oude Centulum, bij Abbeville.
150. Saint-Thiébaud te Thann in de Elzas.
151. Bolsena (Latium), de stad van het beruchte sakramentswonder dat plaatsvond in de St.-Christinakerk (met de nog heden zeer bezienswaardige Mirakelkapel).
- 152.-153. Twee satellietbedevaarten van St.-Jakob. O.-L.-Vrouw van Finisterre (Finis terrae), heiligdom gelegen op de kaap van die

154. Tsente ledenaerts in Limogen 5 lb.
155. Tsente pieters te Thoroud 10 s.
156. Tsente anthonis te Bursbeke 5 s.
157. Tsente genevefen te Paris 40 s.
158. Tsente jans in Angelijn 4 lb.
159. Tsente fiakers in Brie 40 s.
160. Tsente anthonis in vyanois 3 1/2 lb.
161. Tonser vrouwe ter Lucernen 6 lb.
162. Tonser vrouwen in Spiere up den rijñ 3 lb.
163. Tsente laureins in Geneven 7 lb.
164. Tonser vrouwen ter Bassejden 12 s.
165. Tsente gerijs te Camericke up den berch 15 s.

Hoemen peelgrimagen purren sal.

Dat huutgheven van kerssavont valt deen heelt over deerste payment te halfvastenen, ende dander heelt te tsinxenen daer na.

Item thuutgheven van paesschen valt over deerste payment deen heelt te sente jans messe, ende dander te bamesse daer na.

Item thuutgheven van half oexte valt deen heelt over deerste payment tsente martins messe, ende dandere te lichtmesse.

Ende elc sal sinen surgien betalen daer de contrarie niet af ghe-wyst en es.

Die peelgrimagen sijn ghewijst te gane, die sullen purren ten eersten termine vorseid, het ne ware dat eeneghe peelgrimagen ghewijst waren te gane in baten van den ghenen die ghelt weder gheven moet van quetsuren, dat den wille van den ghelde af te slane dat up sulke peelgrimagen staet sal staen in des gheens wille die ghelt weder gheven moet van quetsuren, al waert dat dander die peelgrimage gane wilde.

A. VIAENE

---

naam, ca. 50 km ten w. van Compostella. In de nabijheid lag de St.-Willemskluis, een tegenhanger van Saint-Guilhem-le-Désert. Over die bedevaarten, zie *Biekorf* 1964, 113-116.

154. Saint-Léonard bij Limoges
156. Borsbeke, bij Burst, in Oost-Vlaanderen.
158. Angély bij Avallon in Bourgogne.
159. Te Saint-Fiacre bij Meaux, in de oude landstreek La Brie.
160. De befaamde St.-Antoniusabdij, in de streek van Vienne, links van de Rhône, bij St.-Marcellin (Isère). Voorm. Dauphiné. Eigen kloosterorde met kommanderijen (Belle) en zeer verspreid voorrecht van St.-Antoniusvarkens in de steden. Vonnissen: Gent 1371, 1377 «te Sinte Anthonys in Vyennesis».
164. O.L.-Vrouw te La Bassée bij Rijsel.
165. Géry (Gaugericus) te Kamerijk; het klooster door hem gebouwd op de hoogte buiten de stad, werd door Keizer Karel tot citadel omgebouwd.